

Boris Orel: Bloške smuči. Vprašanje njihovega nastanka in razvoja (The Skis from Bloke. Their Origin and Development). Ljubljana, 1964. (Slovenska akademija znanosti in umetnosti — Razred za filološke in literarne vede. Dela, 18 — Inštitut za slovensko narodopisje, 7). — 185 str., 15 crteža i 3 karte u tekstu, 8 tabla fotografija izvan teksta. English summary.

Djelo je izraslo iz rada pok. direktora Etnografskog muzeja u Ljubljani dra B. Orla, kojim je nedugo prije svoje prerane smrti (1961.) stekao doktorat nauka na ljubljanskom sveučilištu. Niz godina se svojski trudio da prikupi što više etnografske građe, arheoloških nalaza i etnoloških spoznaja o ski, kako bi davno poznatu vrstu seljačkih ski i njihovu upornu praktičku upotrebu u području planinske grupe Bloke — Vidovski hribi i njihova susjedstva u slovenskim Alpama svestrano prikazao, naučno obradio i dovinuo se do spoznaje o njihovoj podrijetlu i starini — ne zapuštajući dakako njihovu stvarnu ulogu kao značajnoga pomagala ondje sve do naših dana. Na te se »smuči« već često u Sloveniji obračala pažnja, a o njihovoj aktualnosti još danas najbolji su dokument niz prvorazrednih fotografija u ovoj knjizi. Da ostvari svoj zadatak — ujedno zadatak cjelokupne slovenske etnologije — Orel je tome posvetio golem trud, nije propuštao nijednu priliku da bilo pismenim putem s najpozvanijim stručnjacima za ovakva pomagala bilo putovanjem na sjever Evrope u tamošnjim muzejima i sličnim ustanovama pronađe sva potrebna data za svestranu obradu »bloških smučić«. Pokazao je pri tome ne samo krajnju upornost nego se snašao i pri stručnom lingvističkom tumačenju naziva ove vrste pomagala, da se i ne govori o snalaženju u etnološkoj obradi ove materije uopće. Uzeta je u obzir gotovo sva stručna (pa i publicistička) literatura o ski pa je ovdje i zainteresirani stručnjak može naći na okupu (dodavši — osim par manjih priloga — napose Mason O. T.: Primitive Travels and Transportation — u »Annual Report of the Board of Regents of the Smithsonian Institution. Report of the U. S. A. National Museum« 1894. Washington 1896., pa svestranu, kritičku a konciznu sintezu o ski u arheologiji u djelu J. G. D. Clark: Prehistoric Europe. The Economic Basis. London 1953., s nekoliko daljih izdanja odnosno prijevoda — odakle bi bila korisna reprodukcija karte rasprostranjenja prehistorijskih nalaza ostataka ili likovnih prikaza ski, krpalja i plazova saonica na sjeveru Evrope sa značajnom podudarnošću s granicama izrazitog areala crnogorice u tom prostoru Evrope).

Na temelju cjelokupne proučene materije utvrdio je Orel, da bločki ski (ili, kako bi se mogli nazvati našim vlastitim imenima smučići odnosno rtve) po osnovnim značajkama pripadaju t. zv. južnom tipu prema općoj tipologiji ski — t. j. sa strana nogu izdižu se pobočke uz rub ski, tu je i veza za nogu, ski su kratki, oba jednako duga, bez presvlake kožom, bez žlijeba. Time se uključuju u veliki areal toga tipa ski, koji zahvata južnu (i nešto srednju) Švedsku, južnu i zapadnu Norvešku, (manje Finsku), baltičke zemlje pa Poljsku i Rusiju otprilike do Urala — za razliku od t. zv. arktičkoga tipa, koji se nalazi dalje na sjever i istok duž cijele sjeverne Evrazije (i kome su današnji sportski ski po tipu bliži).

Kako su se bločki ski tu u slovenskim Alpama našli, ovako gotovo osamljeni u ovom velikom planinskom dijelu Evrope na jugu, potvrđeni pouzdano dođuše prvi put tek u drugoj polovici 17. stolj. (u djelu J. W. Valvasora) — to je glavni problem, koji Orel nastoji riješiti i sve proučavanje konačno usmjerava na to pitanje. Premda ima puno opravdanje pretpostavka, da su tu postojali takvi ski već i duže vrijeme prije doba one potvrde i da nisu tek tada ovamo odnekle upali, jedino su čvršće uporište za njihovu daleko veću starinu oni ski, koji su došli zapravo na vidjelo baš u toku ovoga studija B. Orla i to u Lici podno Velebita kod Gospića, a pod imenom rtve. Kako je to naziv neosporno praslavenski (pokazao ga je kao takav u jednom svom prilogu prof. V. Kiparsky) pa kako je između tih ličkih rtava i bločkih smučić Orel pokazao bitnu srodnost oblika, vrste drva (bukovina) i nekih značajnijih pojedinosti, zastupa s mnogo opravdanja i odlučnosti tezu, da su i jedno i drugo danas već

rijetki postali izolirani zaostaci ski, koje su južni Slaveni donesli u svojoj kulturnoj baštini sa sjevera iz pradomovine negdje na sjeveroistoku Karpata. A na onom su prostoru sve do 20. stolj. bili poznati priprosti seljački ski na pr. u Poljskoj (davno prije nego je mogao tamo dospjeti neki noviji utjecaj vojničkih ili sportski ski — što vrijedi i kod nas). Kad bi neki za sada još nejasni ili nedovoljno provjereni podaci o nekim takvim pomagalima u Crnoj Gori pa u zapadnoj Makedoniji mogli biti potvrđeni i sve potrebne pojedinosti utvrđene, imalo bi to bez sumnje odlučnije značenje pri zadnjoj riječi i o bločkim smučima. Ali to više nije stigao da raščisti pok. Orel — bolest se njegova već podmuklo približavala a on srećom još prije toga završio ovaj svoj najopsežniji i na svoj način primjeran rad u ovom obliku, kako ga danas imamo pred sobom.

Kroz čitavo djelo primjetna je upravo krajnja pedantnost autora u opisima i analizama, velika kritičnost prema svakoj činjenici, ne samo prenesenoj iz literature, muzejskih materijala i sl. sa vlastitoga slovenskog područja, nego i prema takvima drugdje iz Evrope i dalje. Zbog te akribije i kritičnosti, koja je tražila duža razlaganja (katkada i ponavljanja), djelo je ovako i naraslo, nako gotovo u nerazmjeru prema svojoj jezgri, obrađenoj središnjoj temi — samim smučima na Blokama i oko njih. Ali to znači svoje vrste prednost za svakoga, tko nije upućen možda samo na to da čita sažeti izvod iz djela na stranom jeziku, nego može autora pratiti od riječi do riječi u njegovim opisima i argumentacijama. I tu »Slovenskoj akademiji« pripada priznanje, što se nije odviše vagao opseg teksta i znatan broj ilustracija — a sve to tipografski na visini, da se ne govori i o stručnom aparatu u djelu: popisu literature, tekstovima uz ilustracije, iscrpnom izvodu na engleskom jeziku i s tekstovima uz ilustracije, s mnogo pažnje prema tekstu i opremi (M. Matičetov), a ne na zadnjem mjestu i Grafičkom zavodu Hrvatske, gdje je djelo tiskano. Ukratko: posthumnim izlaskom ovoga Orlova djela dobila je naša (a i opća) etnološka literatura vanrednu prinovu a Bloke svoj jamačno najznačajniji spomenik naučnoga lika.

M. Gavazzi

Etnološki pregled. Izdaje Etnološko društvo Jugoslavije. Urednik dr. Milovan Gavazzi. Uređivački odbor: dr. Milovan Gavazzi, dr. Milenko Filipović, Rajko Nikolić, dr. Angelos Baš, Nikola Pantelić (sekretar). 4, Beograd 1962. Str. 200.

Četrti številka osrednje jugoslovanske periodične publikacije s područja etnologije je posvećena dvema problemoma: etnični strukturi Vojvodine in preučevanju ljudske noše. Objavljene razprave so v osnovi referati V. posvetovanja Etnološkega društva Jugoslavije leta 1962 v Novem Sadu. V spremni besedi je za razprave o vojvodinskem etničnem pluralizmu ugotovljen poudarjeno zgodovinski vidik obravnave in za skupino referatov o noši kompleksno gledanje na to vidno komponento v kulturni sestavi. Glede na naznačene metodološke okvire vzbujajo zanimanje mimo posameznih tem predvsem še njihovi metodološko izrazitejši poudarki.

Milenko S. Filipović je v spisu uvodne in načelne vrste »Etnički pluralizam u Vojvodini« označil naslovno tematiko za eno najizrazitejših etnoloških značilnosti Vojvodine in podčrtal vabljivo misel, da je treba iskati skupne sestavine, ki bi jih mogli imenovati panonizme. Preučevanje sodobnega življenja tudi kulturno razvitejših etničnih skupin je v spisu misel, ki je večini jugoslovanskih etnologov, žal, še vedno dokaj tuja. Podobna je usoda zaželenega poudarka na nosilcih kulturnih sestavin in interetničnih odnosov. Kako zanimivo utegne biti tako usmerjevanje raziskave v etnološki vedi, kaže vsaj posredno že spis Branislava Bukurova »Uticaj geografske sredine na novodoseljeno stanovništvo u Vojvodini«. Pomen natančnejše opredelitve v vsakokratnem socialnem statusu teh nosilcev pa ob kritiki historiografskih del podčrtuje Arpad Lebl pod naslovom »Socijalno-istorijski aspekti etničkog pluralizma u Vojvodini«. Medtem ko išče Živojin Gavrilović z uspehom »Zajedničke crte u antropološkim osobinama stanovništva u Vojvodini«, se je Vera Milutinović lotila razlage